

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-37>

УДК 338. 48 (1-22) (477.44)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF ECO-TOURISM IN UKRAINE

Табенська Оксана Ігорівнакандидат економічних наук, старший викладач,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9629-9366>**Прилуцький Анатолій Михайлович**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2526-9316>**Tabenska Oksana, Prylutskyi Anatolii**
Vinnytsia National Agrarian University

У статті досліджено проблеми розвитку туризму в Україні, трансформацію даної галузі в перспективі, а також розвиток екологічного туризму, інноваційні проекти, які започатковують для ефективного розвитку територіальних громад. Проаналізовано учасників проекту «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова», який реалізує Барська міська рада, Вінницька міська рада, а також територіальні громади Вінницької та Хмельницької областей та Державне агентство розвитку туризму України. У статті звертається увага на важливі моменти, а саме: аналіз туристичного ринку України та світу на сучасному етапі та в перспективі, які були визначені на Міжнародному туристичному форумі «Туризм в Україні: виклики та відновлення». Також досліджено переваги діяльності глемпінгу «Голубе озеро» в селі Могилівка, Вінницької області, який розміщений на маршруті туристичного проекту «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова».

Ключові слова: туризм, екологічний туризм, інтеграція, інноваційна кластерна модель, засоби розміщення туристів, заклади харчування, синергійний ефект.

Modern global problems of humanity demand for natural resources effective development of rural areas, directions for increasing the competitiveness of domestic rural green tourism, advantages of creating an innovative cluster model for the development of regions are studied. The territory of Ukraine is quite diverse and meets the recreation needs of not only local residents, but also foreign tourists. The article, examines the problems of tourism development in Ukraine in the conditions of martial law and the transformation, of the tourism industry in the future, as well as the development of ecological tourism. Rural tourism involves acquainting the tourist with the peculiarities of traditional culture. Ecological tourism is a type of cognitive tourism. Such tourism provides an opportunity to observe natural objects, get acquainted with the life of living nature, study the relationships of living organisms, and carry out environmental protection measures. The tourist attractions and participants of the «Camino Podolico: Podolsky Way of St. Jacob» project, which is implemented by the Bar City Council in partnership with the Vinnytsia City Council, as well as the territorial communities of the Vinnytsia and Khmelnytskyi regions and the State Tourism Development Agency of Ukraine, were analyzed. At the current stage, it is necessary to direct one's activities, as far as possible, to create favorable conditions for the restoration of the physical and spiritual forces. It should be noted that the «Tourism Development Program in Vinnytsia Region for 2020–2027» provides for the implementation of a set of measures to improve the management system of the tourism industry the creation and improvement of the regulatory and legal framework for tourism activities, the modernization of the existing material and technical base the preservation and restoration of historical and architectural monuments of the spiritual culture of the people, representation of the region at all-Ukrainian and international tourist exhibitions, creation of conditions for the development of rural green tourism.

Keywords: tourism, ecological tourism, integration, innovative cluster model, means of accommodation for tourists, food establishments, synergistic effect.

Постановка проблеми. В умовах глобальних викликів для світової системи безпеки, визначення оновлених пріоритетів в діяльності міжнародних організацій, Україна пропонує світовому співтовариству власний досвід створення позитивного іміджу країни в умовах воєнного стану та перспектив повоєнного відновлення країни.

Також необхідно досліджувати зарубіжний досвід таких країн, як Ізраїль, Хорватія, Грузія, які не зважаючи на негативні тенденції створюють умови для ефективного економічного розвитку, зокрема сфери туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено матеріали Міжнародного туристичного форуму «Туризм в Україні: виклики та відновлення», який відбувся 21–22 березня 2023 року на базі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана [1], «Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» [2], системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти [3], екотуризм у світі [4], екологічний туризм як напрям зеленої економіки, розглядає сучасні тенденції і перспективи його розвитку в Україні в умовах посилення глобалізаційних процесів [5], диверсифікацію виробничої діяльності сільського населення Львівської області [6], регіональний розвиток зеленого туризму [7], туризм – потенціал відновлення та модернізації українського суспільства [8], шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період [9], сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму [10], «Програму розвитку туризму у Вінницькій області на 2021–2027 роки» [11], туристичний проєкт «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова» [12], глемпінг «Голубе озеро» в селі Могилівка Жмеринського району Вінницької області [13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі у сфері туризму надзвичайно важливою є подія – Міжнародний туристичний форум «Туризм в Україні: виклики та відновлення», який відбувся 21–22 березня 2023 року на базі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (кафедра регіоналістики і туризму) за участі Міністерства освіти і науки України, Державного агентства розвитку туризму України, Асоціації готельних об'єднань та готелів міст України, Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Грузія), Херсонського державного аграрно-економічного університету (Україна).

Під час форуму обговорювались питання та велись дискусії щодо візії та стратегії повоєнного відновлення українського туризму, варто зауважити, що потребує подальших досліджень місце України у майбутньому світовому туристичному просторі: наслідування поширених практик та майданчик для інновацій, трансформація підприємств готельного господарства у післявоєнний час, удосконалення публічного управління в галузі у повоєнний період [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У статті заплановано дослідження проблем та перспектив розвитку туризму у воєнний час та механізми післявоєнного відновлення галузі, а також туристичні атракції, традиції, звичаї, обрядів Поділля, які започатковують і відроджують у межах ефективного розвитку екологічного туризму.

Необхідно проаналізувати безпекові умови та механізми функціонування проєкту «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова», туристичні принади, інфраструктурне забезпечення проєкту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальним у «Стратегії сталого розвитку України до 2030 року» є інноваційне спрямування розвитку, яке ґрунтується на активному використанні знань і наукових досягнень, стимулюванні інноваційної діяльності, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки, підвищенні енергоефективності виробництва, стимулюванні збалансованого економічного зростання, оснований на залученні інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії, в екологічно безпечне виробництво та «зелені» технології [2].

Системний підхід до екологічного управління забезпечить найвище керівництво інформацією, яка буде корисною для досягнення довгострокового успіху та набуття можливостей, які сприятимуть сталому розвитку завдяки: збереженню стану довкілля, запобіганню або зменшенню несприятливих впливів; зменшенню потенційного несприятливого впливу та умов довкілля на організацію, її працівників та мешканців населених пунктів, де вона розташована [3].

Стає очевидним протиріччя між задоволенням туристського попиту і раціональним використанням туристських ресурсів. І головними цілями нового виду туризму, є мінімізація негативного впливу на природу, підвищення культури, взаємин природи і людини,

а так само виховання особистої відповідальності за долю природи. Розвиток екологічного туризму дозволяє брати участь у вирішенні проблем охорони природи, і робить ці проблеми доступними для спостереження, вивчення.

Екологічний туризм – це різновид пізнавального туризму. Такий туризм дає можливість поспостерігати за природними об'єктами, познайомитися з життям живої природи, вивчити зв'язки живих організмів, виконати заходи природоохоронного характеру.

Перевага еко-туризму полягає в наступному: у збагаченні туристів життєво важливими знаннями; в емоційному оздоровленні (позбавленні від міського стресу); формуванням толерантного ставлення до незнайомої культури і етносів; виробництво екологічно чистих продуктів харчування; розвиток спеціальної освіти, спрямованого на придбання туристських і природоохоронних професій [4].

Наслідуючи приклад європейської туристичної практики у країні почали з'являтися нові форми екотуризму, такі як природні парки, еко-курорти, еко-котеджі, екостежки, глемпінги та інше.

– Еталонна модель еко-комплексу має добре підготовлений персонал та професійних путівників, які спілкуються з гостями закладу. Розташовані на незайманих природних територіях, часто мають значне екологічне значення та потужні програми захисту навколишнього природного середовища. Підтримують етичну практику працевлаштування та сприяють розвитку місцевої економіки. Застосовують найкращі технології для зменшення використання енергії та раціонального поводження з відходами.

– Еко-курорт – візуально та за конструкторським рішенням схожий на еталонну модель, однак відрізняється за призначенням і зазвичай розташований біля водних об'єктів і орієнтований на надання розважальних послуг та інших особистих послуг (природні оздоровчі спа-центри, заняття йогою тощо).

– Еко-котеджі та кемпінги – невеликі будиночки або кемпінги, які розташовані в природних районах, з мальовничими краєвидами, зазвичай побудовані доволі давно та для певних цілей, не пов'язаних з туризмом. Багато з них адаптовані та утримуються для проживання. Протягом останніх кількох років «глемпінг» став одним із тих популярних брендів туристичної галузі, що набув великої популярності серед мандрівників. Поєднуючи слова «гламур» та «кемпінг», ця тенденція

зросла, оскільки підйом масового туризму змусив більше людей сприйняти екологічний дух відповідальних подорожей.

– Сільські еко-комплекси – прості приватні помешкання, розташовані у сільській місцевості або в невеликих селах поблизу природного заповідника. Обслуговуючий персонал та гіді – місцеві жителі, що не мають професійних навичок. Надають можливість побачити екзотичну дику природу, однак не зовсім ізольовано від цивілізації.

– Еко-ферми – сільські проекти, що використовують фермерські будинки, та інші приміщення ферм. Деякі з них є пристосованими або побудованими за призначенням. Ці проекти мають на меті отримання додаткового доходу для фермерів та малих громад [5].

Основою соціально-економічної моделі диверсифікації виробничої діяльності населення в європейських країнах є мале і середнє підприємництво, що займає переважну частку в галузях економіки стимулює розвиток конкуренції в європейській економіці примушує великі компанії підвищувати ефективність виробництва та впроваджувати нові технології. До виробництва несільськогосподарської продукції та надання послуг також належать туризм та розвиток ремесел.

Народні ремесла є невід'ємною частиною культури та побуту традиційного українського суспільства. З одного боку вони пов'язані із господарством та освоєнням природних ресурсів, а з іншого – є частиною духовної культури народу, оскільки відображають творчість та знання народу. Ремесло, тобто дрібне виробництво ручним способом, слугувало для задоволення особистих побутових потреб, на замовлення чи продаж. Географічне розташування України, її природні багатства сприяли розвитку значної кількості ремесел та художніх промислів [6, с. 84–90].

Таким чином, диверсифікація сільської місцевості зумовлює необхідність узгодження позицій щодо розробки стандартів надання послуг у сфері зеленого туризму, розвитку сільської економіки, створення конкурентоспроможних туристичних продуктів у сільській місцевості, щодо умови чіткої диференціації їх видів та адаптації до вимог і очікувань споживачів.

Забезпечення ефективного та комплексного (економічного, соціального та екологічного) використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу дозволить вирішити проблему рекреаційного використання та охорони навколишнього

середовища, покращити територіальне розміщення об'єктів зеленого туризму, покращити їх матеріальне та забезпечення домогосподарств через використання моделей кластерних закладів та державно-приватного партнерства.

Для відновлення інтенсивності туристичної міграції в туристично-привабливій сільській місцевості необхідно створити міжгалузеву координацію та міжрегіональне співробітництво, що забезпечить раціональне використання рекреаційних ресурсів та підвищить ефективність витрачання коштів обласного та місцевих бюджетів на екологічні цілі.

Водночас використання фінансово-економічних важелів дозволить одночасно дотримуватися принципів сталого розвитку сільських територій та гарантувати обсяг інвестицій у зелений туризм, а пряме економічне сприяння дозволить суб'єктам господарювання запроваджувати пільгові ставки оподаткування, надавати субсидії та кредити на пільгових умовах, отримувати гранти від міжнародних організацій та неурядових цільових фондів для фінансового оздоровлення сільського бізнесу [7, с. 351–363].

Російсько-українська війна завдала туристичній сфері нашої країни значних втрат: туризм у центральній, східній та південній Україні повністю припинився. Замість традиційного розвитку внутрішнього туризму спостерігалась багатомільйонна міграція населення всередині держави, війна спровокувала масовий виїзд громадян України за кордон не пов'язаний із туристичною метою (військові біженці). Для України, важливим є досвід функціонування сфери туризму в державі під час постійних військових конфліктів із сусідами.

З 24 лютого 2022 року триває повномасштабна російська збройна агресія в Україні, наслідки якої вимірюються не лише колосальними людськими втратами, але й спадом всіх сфер економіки, зокрема туризму. Масштаби втрат через стагнацію як зовнішнього, так і внутрішнього туризму сьогодні поррахувати неможливо, адже значна територія ще знаходиться під окупацією, де відбуваються активні бойові дії.

Оптимізму надає той факт, що шлях відновлення туристичної сфери після занепаду, спричиненого воєнними конфліктами пройшли такі країни як Ізраїль, Хорватія Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія та інші.

Під час війни ситуація з туристичною галуззю нашої держави виглядає досить песимістично. Однак є надія, що після закін-

чення конфлікту вона почне відроджуватися. Досвід деяких країн, які пережили війну і вивели туризм на новий рівень підтверджує це. До таких країн відноситься: Хорватія, Ізраїль, Грузія.

У Хорватії під час війни туризм практично припинився. Після її завершення він знову відродився. Цьому сприяла масова піар-компанія невідомих раніше регіонів цієї країни. Хорватія має певні географічні особливості. Зокрема, в її склад входить понад тисячу островів, які відомі своєю чистотою та екологічністю. Завдяки вдалій рекламі пляжних локацій цієї країни про неї дізнався весь світ. На сьогоднішній день Хорватія стала популярним напрямом для багатьох туристів світу, що суттєво вплинуло на економіку країни. Близько 15% ВВП генерує туризм.

Надання Україні статусу кандидата до вступу в Європейський Союз відкриває нові можливості для розвитку різних секторів суспільної практики, водночас використання цих можливостей передбачає нове бачення діяльності різних структур, не просто оновлення їх функціоналу, а змістовне перезавантаження характеру взаємодій центральної ролі державницьких інституцій в країні та повноважень територіальних громад.

У сенсі швидкого оборту коштів і представленні позитивного іміджу країни, туризм має унікальний об'єднуючий потенціал, що спрощує державний вибір між інвестиціями у пріоритетні та прибуткові галузі.

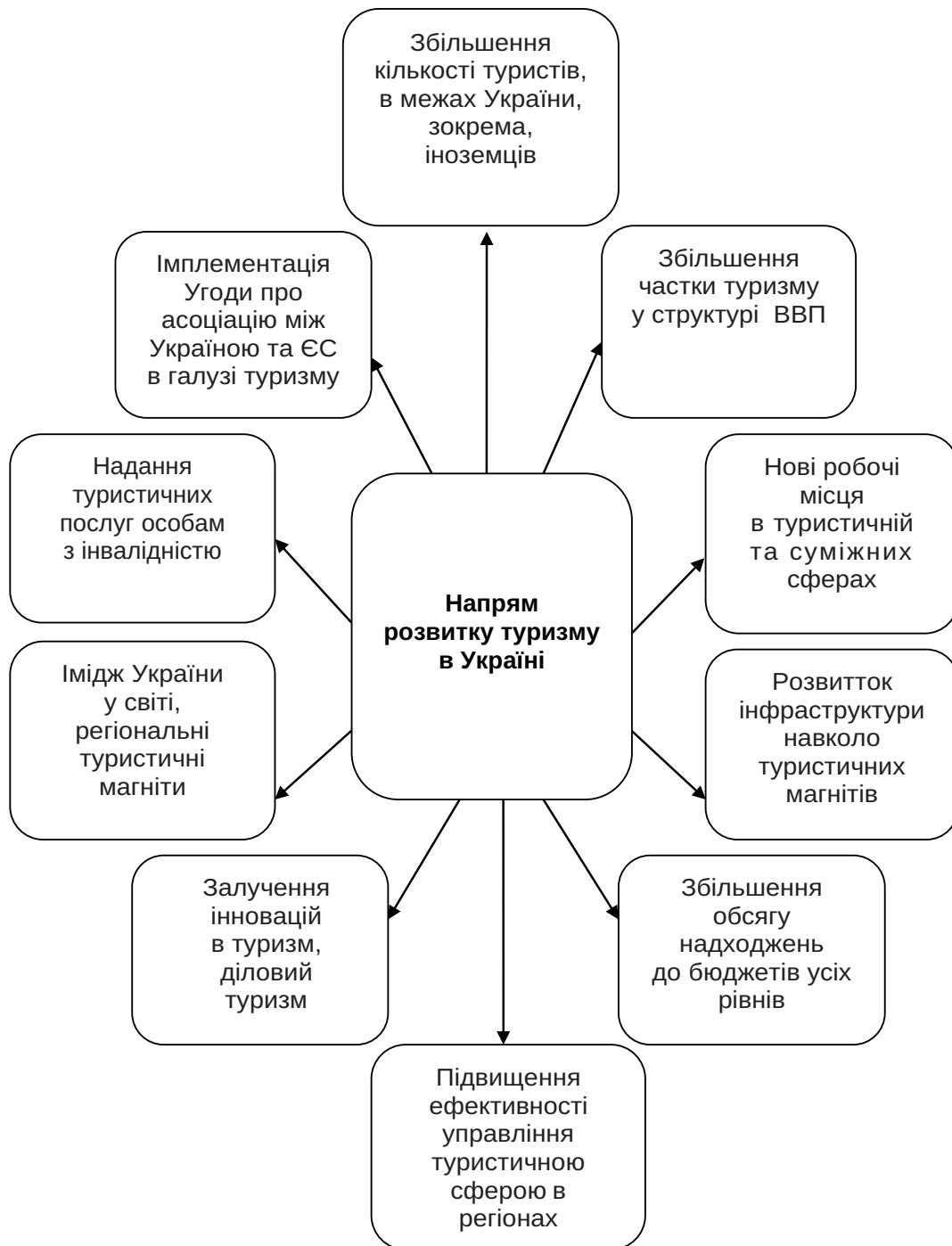
Практично усі значущі для України питання: протидія монополізації капіталу, боротьба з корупцією, ефективність у запозиченні закордонного досвіду, підвищення життєвих стандартів і укріплення громадянського суспільства – усе це може бути втілено у розгортанні туристичних практик, а оптимізація взаємодій різних інституцій, узгодження адміністративної, економічної, культурної політики – стати моделлю для вирішення аналогічних завдань іншими сферами життєдіяльності соціуму [8, с. 17–29].

У туристичній сфері в останні роки спостерігаються істотні зміни, що відображають певні процеси соціальних, економічних та політичних перетворень в країні. Туристична сфера України знаходиться на стадії структурної перебудови, інституційного становлення, формування внутрішньогалузевих, міжгалузевих, міжрегіональних і зовнішньоекономічних зв'язків. Удосконалюється туристична інфраструктура, формується відповідний сегмент ринку праці.

Туризм наразі сприяє розвитку національної економіки загалом, а також зумовлює розвиток інших сфер – транспорту, зв'язку, сфери обслуговування та інших. Крім того, розвиток туристичної сфери сприяє виникненню нових робочих місць та спричиняє формування нових інституційних структур, прийняття важливих законів, розробки і реалізації нових національних проєктів.

Для України, що має вагомий потенціал у туристичній сфері, напрям розвитку туризму повинен бути одним із пріоритетних задля забезпечення збалансованого розвитку території. Напрямок розвитку туризму в Україні відображені на (рис. 1).

Це обґрунтовує не тільки важливість розвитку туризму для національної економіки, але й формування відповідної полі-

Рис. 1. Напрямок розвитку туризму в Україні
 Джерело: сформовано автором за даними [9]

тики держави у туризмі, як одного з основних напрямків структурної перебудови економіки [9].

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в усіх регіонах України зумовлена такими обставинами:

1. Розвиток сільського зеленого туризму стимулює мале підприємництво, важливе для оздоровлення економіки аграрних районів країни.

2. Регіони України володіють малоосвоєним рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних та ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях.

3. Створення та розвиток агрорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем багатьох регіонів, зокрема, масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо.

Збережена етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави виступає ексклюзивною, міжнародно-туристичною, конкурентною перевагою, що дозволить Україні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму в Європі [10].

Розглянемо основні аспекти «Програми розвитку туризму у Вінницькій області на 2021–2027 роки». Прийняття Програми обумовлено необхідністю створення цілісної

ефективної системи, яка має на меті розбудову конкурентоспроможного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби, як зовнішнього так і внутрішнього туриста, та забезпечення на цій основі комплексного розвитку територіальних громад області, їх соціально-економічного зростання за умови раціонального використання та збереження екологічної рівноваги, історико-культурної спадщини тощо.

Створення низки туристично-екскурсійних маршрутів дозволить гармонійно поєднати привабливі умови відпочинку і подорожей для повного задоволення потреб найвимогливіших туристів.

Вінниччина має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та зовнішнього туризму, а саме: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів [11].

Напрями розвитку туризму на Вінниччині відображені на (рис. 2).

15 липня 2021 року у Вінниці презентували проєкт «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова». Це дасть поштовх до створення в Україні першого повноцінного пішохідного маршруту за моделлю Шляху святого Якова (Camino de Santiago), який поєднає Вінницю та Кам'янець-Подільський історич-

Рис. 2. Напрями розвитку туризму на Вінниччині [11]

ною дорогою через Бар. Наразі проєкт лише запускається, але у тестовому режимі мандрівникам вже доступні онлайн довідник та трекінг.

За інформацією Camino Podolico, шлях проляже довжиною понад 250 кілометрів населеними пунктами Поділля: Вінниця – Селище – Гнівань – Демидівка – Браїлів – Жмеринка – Северинівка – Бар – Ялтушків – Віньківці – Зіньків – Маліївці – Дунаївці – Маків – Кам’янець-Подільський.

Туристичний проєкт «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова» відображений на (рис. 3).

Відвідувачі мають змогу відпочивати на території глемпінгу, можуть влаштовувати піші прогулянки, або ж засмагати на пляжі

неподалік. Також в радіусі 8 км доступні цікаві об’єкти – костел у Гнівані, залишки Черленківського замку, старовинний храм у Демидівці, садиба фон Мекків та сакральні споруди у Браїлові. Є можливість сплавлятися Південним Бугом від Гнівані.

Оскільки глемпінг – це ще і новий вид еко-туризму, питанню збереження довкілля тут приділяють особливу увагу. На території сортують відходи на різні фракції (органіка, пластик, скло, бляшанки), а в погодні дні підігрівують воду за допомогою сонячних панелей. На території навіть не викошують траву, тож навколо залишаються дикорослі трави і квіти.

Переваги глемпінгу «Голубе озеро» в селі Могилівка Жмеринського району Вінницької області відображені на (рис. 4).

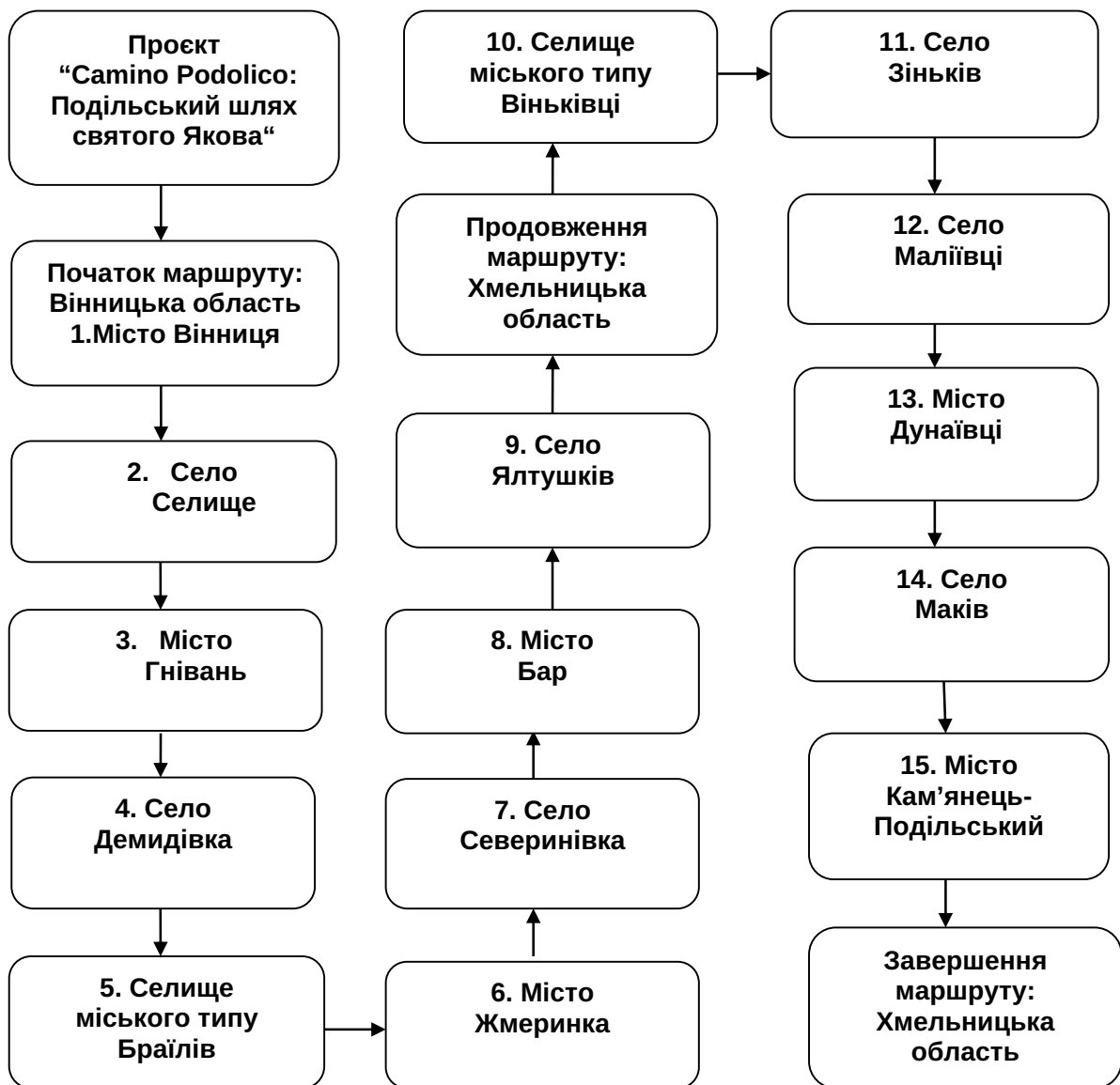

Рис. 3. Туристичний проєкт «Camino Podolico: Подільський шлях святоо Якова»

Джерело: сформовано автором за даними [12]

Рис. 4. Глемпінг «Голубе озеро» [13]

Висновки. У статті проаналізовано проблеми та перспективи розвитку туризму у воєнний час та механізми післявоєнного відновлення галузі, а також туристичні атракції, традицій, звичаї Поділля, які відроджують у межах ефективного розвитку екологічного туризму в регіоні.

Досліджено пріоритети функціонування туристичного проєкту «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова», туристичні принади, інфраструктурне забезпечення проєкту та безпековий фактор.

Розглянуто умови діяльності глемпінга «Голубе озеро», який надає туристичні послуги учасникам велосипедного маршруту проєкту «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова».

У статті автори звертають увагу на важливі моменти, а саме: аналіз туристичного ринку України та світу на сучасному етапі та в перспективі, які були визначені на Міжнародному туристичному форумі «Туризм в Україні: виклики та відновлення», який відбувся 21–22 березня 2023 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародний туристичний форум «Туризм в Україні: виклики та відновлення». URL: https://kneu.edu.ua/ua/mijnarodniy_turist/ (дата звернення: 20.03.2023).
2. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Проєкт Закону України 9015 від 07.08.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508 (дата звернення: 25.05.2023).

3. Берзіна С. В., Яреськовська І. І. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти : посібн. Київ : Видавництво «Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування», 2017. 134 с. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/images/page/2018-04-02-01.pdf> (дата звернення: 24.05.2023).
4. Екотуризм у світі. URL: <https://we.org.ua/rizne/ekoturizm-u-sviti/> (дата звернення: 24.05.2023).
5. Бойко В. О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.73> (дата звернення: 25.06.2023).
6. Василенка Н. І. Диверсифікація виробничої діяльності сільського населення Львівської області. *Економіка АПК*. 2010. № 3. С. 84–90.
7. Kyrylov Y. Y., Hranovska V. H., Kolokolchikova I. V., Sakun A. G., Nikitenko K. S., Katsemir Y. V. (2020). Regional Diversification of Rural Territories with Limited Spatial Location of Green Tourism Objects. *Journal of Environmental Accounting and Management*, 8 (4), 351–363. DOI: <https://doi.org/10.5890/JEAM.2020.012.004> (дата звернення: 23.06.2023).
8. Федорченко В., Федорченко-Кутуєв П., Федорченко Н., Василець О. Туризм – потенціал відновлення та модернізації українського суспільства. *Вісник НТУУ КПІ*. 2022. № 4(56). С. 17–29. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269585](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269585) (дата звернення: 23.06.2023).
9. Роїк О. Р., Недзвецька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Вісник ХДУ*. 2022. № 46. С. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2> (дата звернення: 23.06.2023).
10. Мазур С. А., Прилуцький А. М. Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6122> (дата звернення: 23.06.2023).
11. Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021-2027 роки. Департамент міжнародного співробітництва та регіонального розвитку облдержадміністрації. URL: <http://www.dmsrr.gov.ua/uploads/ekonomichna%20sytuatsiya/programu/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b3%d0%b0%d0%bc%d0%b8%20%d0%9c%d0%a1%202021-2027.pdf> (дата звернення: 25.06.2023).
12. Туристичний проєкт «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова». URL: <https://www.caminopodolico.net> (дата звернення: 25.06.2023).
13. Глемпінг «Голубе озеро» в селі Могилівка Жмеринського району. URL: <https://www.facebook.com/mogylivka.glamping/> (дата звернення: 25.06.2023).

REFERENCES:

1. Mizhnarodnyi turystychnyi forum [Tourism in Ukraine: challenges and recovery]. Available at: https://kneu.edu.ua/ua/mijnarodniy_turist/ [in Ukrainian]
2. Pro Stratehiiu staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku. Proiekt Zakonu Ukrainy 9015 vid 07.08.2018 [About the Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030. Draft Law of Ukraine 9015 dated August 7, 2018]. Available at: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508 [in Ukrainian]
3. Berzina S. V., Yareskovska I. I. (2017) Systemy ekolohichnoho upravlinnia: suchasni tendentsii ta mizhnarodni standarty [Environmental management systems: modern trends and international standards]. Kyiv: Vydavnytstvo Instytut ekolohichnoho upravlinnia ta zbalansovanoho pryrodokorystuvannia, 134. Available at: <https://www.ecolabel.org.ua/images/page/2018-04-02-01.pdf> [in Ukrainian].
4. Ekoturizm u sviti [Ecotourism in the world]. Available at: <https://we.org.ua/rizne/ekoturizm-u-sviti/> [in Ukrainian]
5. Boiko, V. O. (2021) Ekolohichni turyzm yak skladova zelenoi ekonomiky [Ecological tourism as a component of the green economy]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 4. 1–4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8773> [in Ukrainian]
6. Vasilenka N. I. (2010), Dyversyfikatsiia vyrobnychoi diialnosti silskoho naselennia Lvivskoi oblasti [Diversification of production activities of rural population of Lviv region] *Ekonomika APK – Economy of agro-industrial complex*, 3, 84–90. [in Ukrainian]
7. Kyrylov Yu. I., Hranovska V.H., Kolokolchikova I.V., Sakun A.H., Nikitenko K.S., Katsemir Yu.V. (2020). Rehionalna dyversyfikatsiia silskykh terytorii z obmezhenym prostоровym rozmishchenniam ob'ektiv zelenoho turyzmu [Regional Diversification of Rural Territories with Limited Spatial Location of Green Tourism Objects] *Zhurnal ekolohichnoho obliku ta upravlinnia – Journal of Environmental Accounting and Management*, 8 (4), 351–363. Available at: https://www.researchgate.net/publication/344440680_Regional_Diversification_of_Rural_Territories_with_Limited_Spatial_Location_of_Green_Tourism_Objects [in Ukrainian]

8. Fedorchenko V., Fedorchenko-Kutuiev P., Fedorchenko N., Vasylets O. (2022) Turyzm – potentsial vidnovlennia ta modernizatsii ukrainskoho suspilstva [Tourism is the potential for restoration and modernization of Ukrainian society]. *Visnyk NTUU KPI – Bulletin of NTUU KPI*, 4(56), 17–29. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269585](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269585) [in Ukrainian]
9. Roik O. R., Nedzvetska O. V. (2022) Shliakhy rozvytku turystychnoi sfery Ukrainy u voiennyi period [Ways of development of the tourist sphere of Ukraine during the war period]. *Visnyk KhDU – KSU Bulletin*, 46, 11–15. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2> [in Ukrainian]
10. Mazur, S. A. and Pryluky, A. M. (2018) Rural tourism as a promising area of domestic tourism [Rural tourism as a perspective direction for the development of domestic tourism]. *Efficient economy – Efficient economy*, 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6122> [in Ukrainian]
11. Prohrama rozvytku turyzmu u Vinnytskii oblasti na 2021–2027 roky [Tourism development program in Vinnytsia region for 2021–2027]. Departament mizhnarodnoho spivrobotnytstva ta rehionalnoho rozvytku oblderzhadministratsii. Available at: <http://www.dmsrr.gov.ua/uploads/ekonomichna%20sytuat-siya/programu/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b3%d0%b0%d0%bc%d0%b8%20%d0%9c%d0%a1%202021-2027.pdf> [in Ukrainian]
12. Turystychnyi proiekt Camino Podolico: Podilskyi shliakh sviatoho Yakova [Tourist project Camino Podolico: Podolsky way of St. Jacob]. Available at: <https://www.caminopodolico.net> [in Ukrainian]
13. Hlempinh “Holube ozero” v seli Mohylivka Zhmerynskoho raionu [Glamping «Blue Lake» in the village of Mohylivka, Zhmeryn District]. Available at: <https://www.facebook.com/mogylivka.glamping/> [in Ukrainian]